Azt az elvet, hogy a leértékelés magábanvéve milyen kevés hatással van a gazdasági fellendülésre, szabatosan és tömören fejezte ki dr. *Mühlig*, a német ipari szövetség gyűlésén, Brünnben: Végzetes tévedés lenne azt hinni, hogy a csehszlovák korona leértékelésével lényeges jelentőségü dolog történt. A leértékelés csak kiinduló pontja lehet a viszonyok jobbrafordulásának. Ezt nagyvonalú, a kölcsönös árúcserét elősegítő kereskedelmi politikiának kell követnie. Kölcsönös egyetértéssel tiszta valutaviszonyokat kell teremteni, kereskedelempolitikai tekintetben le kell szerelni, meg kell szabadulni a nemzetközi fizetési forgalom gátlásaitól, hosszulejáratu kereskedelmi- és vámegyezményekre és nagyobb gazdasági területek kialakítására kell törekedni, ezzel kapcsolatosan azon kell lenni, hogy a kényszer devizagazdálkodás, úgyszintén a kliring- és kompenzációs rendszer is fokozatosan megszünjék. Ha nem nyulnak ezekhez a rendszabályokhoz, úgy a jelenlegi leértékelés teljesen haszontalan és céltalan és egyebet nem eredményez, mint leértékelt koronát és mesterségesen előidézett drágaságot anélkül, hogy a munkanélküliség csökkenne.

Igen figyelemreméltóak *Sokalnak* a leértékelésnek a termelésre és kereskedelemre kifejtett hatására nézve a már idézett munkájában felállított alapelvei. Az az üzem, mely belföldi anyaggal dolgozik és termékeit belföldön helyezi el, csak akkor nyereséges, ha a konjunktura általánosan felélénkül; az, mely nyersanyagát külföldről szerzi be és termékeit csak a belföldön helyezi el, hátrányos helyzetbe kerül; míg az az üzem, mely a nyersanyagot belföldön szerzi be és termékeit exportálja, a legelőnyösebben dolgozik. A második és harmadik csoport között foglal helyet az az üzem, mely külföldi nyersanyagból exportcikkeket gyárt. Ennek helyzete a behozott nyersanyag áremelkedésének és a leértékelés folytán előállott exportforgalom emelkedéséből származó haszonnövekedés egymáshoz való viszonyától függ. *Dr. Pethő Tibor.*

Huzamos szerződések.

Irta: *Dr. Beck Salamon.*

1. Derék favágók ritmikus fejszecsapásai rendre kidöntik a fákat — egyikből lesz épületfa, ami évek hosszú sorára szóló használatot, a másikból — tűzifa, ami egyszeri gyors elhasználást jelent. Nem véletlen dolga a szétválasztás — a fa technikai adottsága szerint különül el a két csoport.

Amit a derék favágók meg tudnak cselekedni, a jogtudománytól is el lehet várni.

Mégis a jogtudomány adós maradt a szerződések szétkülönítésével, hogy vannak oly szerződések, amelyek rögtön le-

bonyolíttatnak és vannak oly szerződések, melyek tartama hosszabb időre nyúlik. A szerződések ezen két fajtája a gazdasági élet felismert jelensége; a jog azonban a szerződések szokásos osztályozása során, noha az osztályozás több „fundamentum divisionis" alapján megtörténik, az élettartam szempontjából megkülönböztetést nem eszközölt.

Ennek a megkülönböztetésnek elmaradása hanyagság-e, vagy csak egy céltalan kategorizálás indokolt mellőzése? Más szóval: adódik-e szükség arra, hogy a szerződéseket élettartamuk szerint elkülönítsék, vannak-e oly közösségek, amelyek akármelyik szerződéstípusnak közös sajátsága, tehát van-e oly szabályvilág, mely ezen szerződési típus alá sorolással kerül alkalmazásra.

A mai jog álláspontját helyesen jellemzi Fürst László: „A tényállás merőben mennyiségi különbségei a joghatásra szabály szerint nincsenek befolyással. A huzamos időre kötött szerződés szabályai függetlenek a szerződési időtartamtól." (A magánjog szerkezete, 382. lap.)

Törvényhozás a huzamos szerződést, mint kategoriát, nem szabályozza. Az irodalom is jórészben hallgat. A német irodalomban Kohler és újabban Hugo Kress említi meg a huzamos szerződést, mint a szerződések csoportosító szempontját. A magyar irodalomban Almási beszél a huzamosságról, mint jogilag jelentős körülményről. (L.: Almási: „Hosszú tartamú időszakos szolgáltatások" című cikkét Jogt. Közlöny 1920. évf. 15. szám és szerző Jogt. Közlöny 1920. évf. 17. szám.)

Az alábbiakban megkíséreljük a huzamos szerződések némely jellegzetességeit felderíteni és közelebbről megvilágítani.

Mit kívánunk érteni huzamos szerződés alatt? Beletartozik a körbe a folyamatos jogviszonyt keletkeztető szerződés (bérlet, haszonbérlet, társaság) épúgy, mint az ismétlődő, periodikus szolgáltatásra kötelező szerződés (járadékszolgáltatás). Vizsgálódásaink nem az egyes szerződések tartalmi elemeire, hanem azon külső sajátosságukra vonatkoznak, amelyek a huzamossággal függnek össze. Itt-ott egyik-másik érintendő szabályban a huzamosság összetalálkozik a szerződés valamely egyéb sajátosságával és a szóbanforgó szabály magyarázatát a két sajátosság találkozása adja. A huzamosság külső formális sajátossága és az ügylet tartalmi kívánalmai futnak össze egy közös pontra, amely ilyképen abstract és causalis tényezők eredője.

2. Grosschmid, amikor az írásbafoglalás azon vitás kérdését tárgyalja, vajjon az írás csupán bizonyítás okából köttetett-e ki, mikor is a contractus már a puszta consensussal létrejött, avagy pedig érvényességi kellékül, amikor írásbafoglalás nélkül a szerződés létre sem jön és a szóbeli megegyezés csak befejezéshez nem jutott előzmény —, írja a következőket ... „bonyolultabb társasági, vagy haszonbérleti, sőt általában oly ügyleteknél, ahol alig tételezhető fel józanul valakiről, hogy a hosszabb lefolyású viszonyba szigorú körülírás nélkül belépni hajlandó legyen, csakugyan sok szól amellett, hogy az írásbafoglalást nemcsak bizonyító iratul, hanem az előleges megbeszélések kötelezővé válásának feltételéül kikötöttnek tekintsük". (Feje-

zetek I. k. 9. lap, jubileumi kiadás.) Ime adva van a „hosszú lefolyású viszony" (huzamos szerződés) egy olyan sajátossága, amely a huzamossághoz kapcsolódik. Grosschmid a társaság, a haszonbérlet exemplificativ megemlítését bővíti ki a „hosszú lefolyású viszony" általános kategoriájává, de ugyanakkor nem beszél arról, hogy a huzamosság, a szerződések világában egyéb vonatkozásokban is „füző pontul" szolgálna.

Az írásbeliség érvényességi kellékül való felfogása nem jogszabály (amely önerejénél fogva alkalmazást igényel), még csak nem is vélelem (amely érvényesül, mihelyt ellenkező bizonyítást nem nyer), hanem a bírói szabad mérlegelés eseti következése. Azaz, hogy annál mégis több. Több, mert nem egy adott tényállás véletlen elemére, hanem egy tényállástípus sokszor visszatérő közösségére épül. A magunk részéről „terelő elv"-nek neveznők, amely „terelő elv" kategoriájába tartozik egyébként a vélelem is. Grosschmid a „Fejezetek" idézett helyén maga is utal arra, hogy a leghelyesebb, ha a bíró a dologban nem confundáltatva magát (sem pro, sem contra „törvényben nem gyökerező", pt. 153.) vélelmek által vizsgálja a tények átlagos természetét". A „tények átlagos természete" irányítja, tereli a bírót a maga ítélkezési munkájában. Az ily értelemben felfogott terelő elv kisebb kényszerítő erővel áll szemben a bíróval, mint a vélelem. A vélelem a bizonyítási teher elosztására és a bizonyítás eseti eredményén keresztül szigorúan előrajzolja, hogy a bíró döntése mely pontra essék. A mi „terelő elvünk" nem a pontot, hanem csak a vonalat jelzi, amelyen a bíró halad. Első eredményünk tehát: a huzamosság, mint egy tényecsoport átlagos természete — terelő elvül szolgál, amikor ezen átlagos természet az életfelfogás józansága szerint valamely szóbanforgó kérdésre jelentőséggel bír.

3. A huzamos szerződésnek tárgyilag önmagát felkínáló legközelebbi témája: a „rebus sic stantibus" clausula. A kapitalista társadalom jogi szemlélete lényegéből kifolyóan erősítette a pacta sunt servanda tételét és mint olyan intézményt, amely akár visszaélésszerűen, akár jogrendbeli hivatásának természetszerű betöltése során, tehát ha úgy tetszik, „jóhiszeműen" a „pacta sunt servanda" tétel erejének kikezdését, föltétlen hatályosulásának megszorítását jelenti — visszaszorítani, elfojtani igyekezett a „rebus sic stantibus" clausulát. A clausula rebus sic stantibus elve ugyanis ellentétes sodrású a „pacta sunt servanda" tételével. Érthető, ha a pacta sunt servanda tételének vezető rangra emelése a clausulát visszaszorította. A diadal a legteljesebb az elméletben volt; a jogi elmélet a clausula rebus sic stantibus érvényét megtagadta, csakúgy, mint a felén túli sérelem elvét. Az elméletben diadalmaskodó felfogás azonban — elméleti maradt. Törvényhozásban és gyakorlati jogéletben a clausula agyonűtése ekkora teljességgel még nem sikerült. Törvényeinkben, ha kivételesen is, de mégis megszólal a teoria által halálra ítélt clausula. A jogi elmélet szemérmetesen két esetre vallja be, hogy a clausula, amint egyik német jogi dissertatio írója mondja: „rediviva". Ez a két eset a kölcsön előszerződésre vonatkozó MMT 1318. §. (= BGB 610. §.) és az előreszolgálta-

tásra kötelezett fél teljesítésmegtagadási jogát szabályozó MMT 1130. §. ut. bek. (= BGB 321. §.). Az alábbiakban látni fogjuk, hogy a clausula e két területén kívül is érvényesül — igaz, hogy „rangrejtve", nem „clausula"-ként, hanem egyéb elnevezések többé, vagy kevésbé a clausulát eltakaró leple alatt. Elvileg kell megállapítani, hogy a clausula fogalmilag a huzamos szerződés világához tartozik. A megkötésekor teljesen lebonyolított ügyletek (kész ügyletek) nem nyujtanak lehetőséget „időtlen" voltuk miatt változások, eltolódások beállására. Azaz, hogy: még ez a logikailag megdönthetetlennek látszó tétel sem áll meg egészében, amint az alábbiakban az idevágó kivételeknek sorát ejtjük. A clausula tehát a huzamos szerződések szabálya, amely gondolati kényszerűségből ezen szerződésfaj sajátja lehet csupán — sőt a fentebb csak jelzett kivételek a clausulának a gondolati kényszerűségből fakadó kapcsolatát a huzamossággal nem törik meg.

4. Rangrejtetten érvényesül a clausula a feltevés tanában is. Sőt Windscheid elgondolásában, — aki a Voraussetzung tanának apja —, a generalis elv: a Voraussetzung és ennek csupán egyik eseti nyilvánulása a clausula, vagyis amikor a feltevés tartalma: a viszonyok alapvető megmaradásában, változatlanságában (cum grano salis értve a szót) való hit, e változatlanság feltevése. (L.: Windscheid—Kipp: Lehrbuch des Pandektenrechtes I. k. 514. lap 5. jegyzet.) A feltevés, amint Windscheid jellemzi: „unentwickelte Bedingung". A pacta sunt servanda kényuralma a feltevés tökéletlenségét, kifejletlenségét azzal toroltatta meg, hogy a feltevés jogi relevanciáját megtagadja. A feltevés azonban trónpraetendens, ha nem is törekszik egyeduralomra, de mostoha testvérével, a feltétellel egyenlő jogi erőt igényel. Schuster Rudolf cikke (Jogt. Közlöny, 1911. évf. 38. szám) igen szemléltetően mutat rá a feltevésnek a maga jogi elismertetéséért folyó küzdelmére. Bírói gyakorlatunkban végre ki is alakult a tétel, hogy a „mindkét fél által ismert felhívás a feltétel jogi jelentőségével bír". (C. 3640/1921. Szladits—Fürst: A magyar bírói gyakorlat. II. k. 47. l.) A feltétel — feltevés egyaránt a huzamos szerződés területén kerülhet szóba. Hiszen a feltétel egymagában függőséget teremt, amely függőség feloldódása időt, huzamosságot igényel, a feltételhez kötött szerződés eo ipso „huzamos szerződés". A felbontó feltétellel kötött szerződés a huzamosságot látszatra elfedi; a felbontó feltétellel kötött ügylet megkötésekor teljesen lebonyolított „kész ügyletek"-ként jelentkezhetik — de a felbontó feltétel közbeiktatása a joghatás véglegességét bizonyos időtartamra kitolja, a kész ügyletet „huzamos" szerződéssé transformálja. Mennél nagyobb a szerződés huzamossági időtartama, annál erőteljesebben követeli a feltevés a maga elismerését — cáfolatul szolgálva Fürst László idézett tételére, hogy a mennyiségi különbség az azonos jogi szabályozást érintetlenül hagyná, amire egyébként más vonatkozásban utal Grosschmid híres tétele is, hogy bizonyos fokon a quantitatív különbség már qualitatív különbségbe csap át. A harang is csak nagyméretű csengő; azért mégis más, mint a csengő.

5. A clausula, sőt a tágabb feltevés jogi relevanciája: a szerződés létére való visszahatás — ami dogmatikailag értékesíthető akként, hogy a szerződés joghatása be sem áll (felfüggesztő feltétel-feltevés), de akként is, hogy a beállott joghatás utóbb visszamenő érvénnyel (felbontó feltétel-feltevés), vagy akár a multbeli hatályt nem érintően, a jövőre vonatkozóan (felmondás) megszűnik. A huzamos szerződés újabb „terelő elvéhez" jutottunk el: a huzamos szerződés a felbonthatóság irányában kisebb ellenállást tanusít. A huzamos szerződés könnyebb felbonthatóságára reámutat Almási idézett cikke is. Ez a könnyebb felbonthatóság elég sűrűn tételes jogszabályban mutatkozik meg, amikor tehát a terelő elv szigora jogszabállyá erősödik. Az MMT 1574. §. öt évnél hosszabb időre kötött szolgálati szerződés esetén öt éven túl megadja a törvényes felmondási idő betartásával a felmondási jogot. A MMT. 1317. §. 3. bek.-e a kölcsön felvételétől számított tíz év után három hónapra ellenkező kikötés esetén is felmondási jogot ad. Szerzőjogi törvényünk 3. §-a a szerző jövőbeli munkásságát lekötő szerződésnél engedi meg öt év után a szerződés felbontását. Ezek a példák együttal a huzamosság időbeli tartamának arányában növekedő felbonthatóságot is igazolják. Már nem csupán a huzamossággal, de a szerződés materialis elemeivel függ össze, hogy életbiztosítási szerződés esetén már a második évi szerződési díj fizetésétől mentesítheti önmagát egyéni szabad elhatározásával, tehát „discretionarius" megítélése szerint a biztosított. A clausula erejét mutatja a K. T. 100. §-a. A szakasz bármely társasági tagnak felmondási jogot ad „arra az esetre, ha azon lényeges feltevések, amelyek mellett a társaság keletkezett, többé már nem léteznek". Érdemes egybevetni a K. T. ezen rendelkezését az MMT fentebb idézett szakaszával a clausula téma szempontjából. Az MMT szakaszai az adós teljesítő képességében beállott kedvezőtlen változásról, a K. T. közelebbi megjelölés nélkül bármely lényeges feltevésről beszél — amint erre dr. Blau György is „Hitelezési kötelezettség" címen tartott előadásában reámutatott. Speciális területre eső változást juttat jogi jelentőséghez a sajtótörvény 59. §-a, amely az időszaki politikai lap munkatársával szemben a rögtöni hatályú felmondás jogát megtagadja, ha vonakodik egy közlemény megírásától, amely a lap addigi politikai irányával ellenkezik, ha a lap politikai iránya megváltozik. (A politikai irányhoz való hűség kötelezettsége dogmatikailag abba a csoportba tartozik, mint a kárenyhítési „kötelezettség", amire Almási helyesen és találóan adja az „álkötelezettség" nevet. (Csak mellékesen: sohase gondolta volna az ember, hogy a politika mennyire tisztába van jogdogmatikai finomságokkal.) Ugyane körbe vág a szerzőjogi törvény 3. §-a, amely a jövőben alkotandó művek szerzői jogának átruházására kötött szerződést öt év eltelte után egy évi időre felmondhatónak rendeli.

6. A szerződés felbontása a clausula ható erejének goromba megmutatkozása. Az időközi változások hatásainak értékesítése a szerződés megszüntetése révén nem mindig adaequat elintézője az érdekhelyzetben bekövetkezett eltolódásnak. Sőt a szerződés-

megszüntetés esetleg a védeni kívánt fél érdekében se mindig ajánlatos — az ellenérdekű fél szempontjából pedig az ellenfél érdekei elvi elhanyagolását jelenti. A suum cuique ősi igazságossági alapelve az érdekarányosság[1]) alkalmazásba vételét sürgetik, hogy az időközi változások joghatásainak levonásával mondkét érdekelt fél helyzete méltányoltassék. Ez a két oldalra tekintő méltánylás a szerződés változatlan fenntartását époly károsnak mutatja, mint a szerződés mechanikus megszüntetésének másik végletét: közbülső megoldásra — a szerződésnek a szükségesnek tetsző módosításokkal való fenntartására — kell eljutnunk. A szerződés bírói módosítása a mai közfelfogásnak teljesen idegen. (L.: Fürst László: Bírói szerződésmódosítás, Polgári Jog, 1929. évf. 3. sz.) Nemcsak jogszabályaink, de a bírói psyche is a bíró feladat körét e kialakult helyzet elbírálására — nem a helyzet kialakulásában való közreműködésre — szorítja. Kire mennyi jog, mennyi kötelezettség hárul, azt intézze el a felek alkuja. Ennek ellenére tételes jogszabályok szerződést módosító jogkört juttatnak — ha úgy tetszik — ily jogkörrel terhelik a bírót. A különböző mérséklési jogok (kötbér, alkuszdíj stb.) lényegben szerződésmódosítást jelentenek. Érthető, ha a bírói szerződésmódosítás a mérséklési jog formájában öltött testet. A mérséklési jog structuralis eltolódást a felek szerződésében semmiképen nem okoz — keresztülvitelének technikája több nehézséget nem támaszt, mint a szerződés megszüntetése. Érdemben már messzebb megy, de forma szerint a mérséklési jog síkjára esik a hosszú tartamú bérleti szerződés bérösszegének leszállítását statuáló bírói gyakorlat. Ez a most hivatkozott gyakorlat élesen mutatja a szerződésszüntetés — szerződésmódosítás megoldási kettősségének fejlődési vonalát. A P. VI. 989/1931. sz. ítélet (Magánjog Tára, Magyar Jogi Szemle melléklapja. XII. k.) és P. VI. 149/1933. sz. ítélet (Magánjog Tára, XIV. k. 52. eset) igen szépen fejti ki, hogy a szerződés megszüntetése mellett ki kellett alakítani a szerződés módosított alakban való továbbfolyásának lehetőségét.

Szerződés bírói módosítására ad egyenes feljogosítást MMT 1470. §-a a természetben kötelezett ellátásnak pénzjáradékká való átalakítására.

6. *a)* A szerződés bírói módosításának egyik érdekes — külső formára elrejtett — jelentkezési esete: a hosszú tartamú szerződés értelmezése. A jogtudomány természetszerűnek érezte azt a tételt, hogy a szerződés értelmezésénél a szerződéskötés időpontja irányadó. Kelemen 1814-ben megjelent „Institutioi" (Institutiones iuris privati Hungarici) az akkori és azóta is érvényes felfogást juttatják kifejezésre: Vocabula, quae alium olim, alium hodic habent significatum, explicanda pro ratione temporis, quo documentum confectum (I. k. 106. l.). „A szavak — mondja Kelemen —, amelyek más-más értelemmel bírtak előbb és most, azon idő szerint értelmezendők, amikor az okirat ké-

---

[1]) L. szerző: Érdekeszmetöredékek 51. s k. lapok.

szült." Ez az értelmezési szabály mereven kizárja az időmúlás okozta változások, eltolódások figyelembe vételét. Ha az értelmezés a felek akaratának tisztázása — akkor ez a szabály a logika kényszerűsége, hiszen az állapítandó meg, hogy a szerződéskötéskor mi volt a felek akarata. De adódhatnak helyzetek, amikor a mai adottságok méltánylandók a multbeli adottságok háttérbe szorításával. Néhány éve merült fel az alábbi jogvita. Egy város szénbányáit a mult század második felének elején bérbeadta. A bérlőtársaság egyebek között köteles volt bizonyos szénmennyiséget természetben szállítani, amely szén minőségi körülírása a technika akkori állásának felelt meg. A város azt kívánta, hogy a bérlő a technika mai állása szerinti megmunkálás utáni minőségben legyen köteles szállítani. Az MMT 1084. §-a, amely akként rendelkezik, hogy a „kötelezettséget úgy kell teljesíteni, amint azt tekintettel az eset körülményeire és az életfelfogásra, a méltányosság megkívánja", megkerülhetővé teszi a mi kérdésünkkel való egyenes szembenézést, de aligha kerülhető el, hogy a huzamos szerződések értelmezésénél elvül fogadjuk el, hogy az értelmezésnél a mai kor elevenségéből induljunk ki, az értelmezés ne retrospective a multra támaszkodva történjék, hanem „up to date", a ma szempontjai szerint. Hosszú időre szóló haszonbérleti szerződésnél sokszor kikerülhetetlen, hogy a bíró ne a szerződés idejebeli, hanem a mai helyzetet vegye irányadónak, még értelmezési kérdésben is.

7. Közkeletű tétel a Treu und Glauben elve. A bizalom tulajdonképeni jelentőségét a hitelügylettel nyeri el. Jut ugyan szerep a bizalomnak a készügyletnél is, ahol mindkét fél nyomban teljesíti kötelezettségét. Amikor a cigány és lókupec megalkudnak a lóra, eladó megnézi, nem kapott-e hamis pénzt, vevő megnézi, egészséges lovat kapott-e. De megnő a bizalom jelentősége a hitelügyletnél, amely a hitel okából egyértelmű a megkötés és teljesítés közötti időtartam létesítésével — huzamos szerződéssel. A huzamos szerződés tehát szükségszerűen nagyobb érzékenységet mutat a bizalom irányában. Már fentebb láttuk a „bizalomingás" konzekvenciáinak tételes jogi levonását — a pactum de mutuo dando és az előreszolgáltatás elvállalása esetén. Ismeretes a successiv szállítási ügyleteknél kialakult bírói gyakorlat, amely részszállítmány vételárának fizetésénél bekövetkezett késedelem alapján a teljes ügylettől való elállásra ad jogot. Hasonló szellemben volna elrendezendő az eladó szállítási késedelme. A MMT. 1161. §-a említetlenül hagyja a nem szállításból az eladónak a későbbi időpontokra esedékes részszállítmányok teljesítésére való készsége iránti bizalom megingását és az érdekmúlás kategoriája alapján — (tehát nem a bizalom tényeken alapuló megingása okából) enged a vevőnek jogokat, esetleg az elállás jogának az érvényesítését. Kérdés, nem volna-e helyesebb annak a vevőnek is, a bizalomingás méltánylásaként megadni az elállás jogát, és ezzel együtt a nagyobb biztonságot igérő új megrendelés lehetőségét — akire nem „következett be az érdekmúlás", sőt akinek az árura továbbra is határozottan szüksége van és lesz.

Kifejezetten honorálja a bizalom megrendülését a társaságra vonatkozóan és a társaság lejárat előtti megszüntetésére ad jogot a MMT. 1675. §-a.

7. *a)* A bizalom iránti nagyobb érzékenység speciál területe: a huzamos ügyletnek az alanycserére való alkalmassága. A bizalom: személyi jellegű. Ahol tehát a bizalom iránti érzékenység nagyobb fokú, ott a jog az alanycsere megengedését illetően merevebbé válik. A haszonélvezet, haszonbérlet átruházhatlansága e merevség következése. De ugyanezt mutatja, hogy az adósságátvállaláshoz kell a hitelező beleegyezése — (az új adós bizalmi elbírálása) és ugyanezt mutatja az engedménynél, ahol az adós hozzájárulása nem kellék, hogy csak a kiszakított hitelezői positio, nem az egész jogviszony ruházható át, vagyis az adós meg nem kérdezése csak oly területre esik, ahol a bizalomérzékenység reá nem aktuális.

8. Igen érdekes fejezete a huzamos szerződésnek a veszélylyel való összefüggése. A veszély is aktualitást a huzamos szerződéssel nyer. A kész ügylet alig engedi a veszély kérdését felmerülni, bár a szavatossági felelősségnek a teljesítési szakra való következése alapján a kész ügyletekre is erőltethető volna a huzamos szerződés minősége.

Noha a veszélyekből származható kár megelőzése gazdaságpolitikailag rég elfogadott gondolat, a praeventív gondoskodás a jogban távolról sem alakult ki a szükséges mértékben és épen a veszély kérdésében bírói gyakorlatunk is, törvényhozásunk is meglehetős adós maradt a reá várakozó feladatok teljesítésével. Mégis regisztrálhatók tételes rendelkezések, amelyek a huzamos szerződéseknek a veszély iránti nagyobb érzékenységét honorálják. A Pp. 130. §-ának gyakorlati alkalmazása körében a szerződés huzamossága érvül szolgál a megállapítási per szükségessége mellett, hogy t. i. a feleknek jogszerű érdekük fűződik ahhoz, hogy a huzamos szerződés hátralévő időtartama alatt — amíg teljesítés iránti pert nem indíthatnak (bár a szerződés lejárata nem mindig esik össze az igény követelhetőségével) a felek követendő magatartásukban számolhassanak a tisztázott jogi helyzettel és ehhez igazodhassanak. Ugyanilyen igénytisztázási functiója van a MMT. 150. §-nak. A Javaslatnak ez a rendelkezése jogot ad a nőnek arra, hogy a közösség fennállása alatt is bármikor igényelheti, hogy külön vagyonát a férj közokiratilag ismerje el. Hasonló, a jogi helyzet tisztázására irányuló rendelkezés egyéb vonatkozásokban is visszatér MMT-ben (felhívás választási jog, vagy általában valamely jog gyakorlására stb.). A veszély ellenszereként építi ki a jog azokat a szabályokat, amelyek biztosítékadást rendelnek el a fenyegetett fél javára. Egyelőre a biztosítékadást rendelő szabályok merőben a maguk egyedi tényállása esetére korlátoltan érvényesülnek. A Curia egy újabb ítélete (P. III. 5913/1935.) nyiltan állapítja meg — igaz, csak „a családjogi kapcsolatból folyó elsődleges érdekek védelmére vonatkoztatva", hogy a biztosítékadási kötelezettség terén bírói gyakorlatunk nem mutatta a jogélet szükségletei ezt a fogékonyságot, mint egyéb területeken.

A biztosítékadási kötelezettséget itt-ott felváltja oly intézkedés, amely már önmagában biztosítékot ad — vagyis a jogszabály nem a biztosíték egyéni tevékenység útjáni megszerzésére ad fegyvert, hanem már magát a biztosítékot adja. Életjáradéki kikötményi szerződés esetén ez a jog akkor is telekkönyvileg biztosítandó a tulajdonjog bekebelezésével egyidejűleg, ha a szerződés az életjáradéki jog telekkönyvi biztosításáról nem rendelkezik. (MMT. 1471. §. törvényi alapon „beleegyezési kötelezettséget" ró ki a kikötményi jog telekkönyvi bejegyzésének enegdélyezésére. L. még MMT. 1598. §-át is.)

9. Azok a joghatások, amelyeket a fentiekben vázoltunk, nem szorítkoznak a huzamos szerződés területére, hanem tekintettel arra, hogy a vázolt következések a huzamossághoz csatlakoznak, nagy általánosságban a huzamos jogviszonyoknak is kísérő jelenségei; ha ezek a huzamos jogviszonyok nem is szerződések. Természetesen a szerződésekre aktuális vonatkozások (értelmezés etc.) e kiterjesztésnél jórészt meddők maradnak[2])

Már fentebb említettük, hogy az azonnal lebonyolításra kerülő „készügyletek" — a szavatosság csatlakozása révén — „huzamossági" charaktert kaphatnak. A kész ajándék is kap ilyen „huzamossági" nyulványt. A MMT 1460. §-a szabályozza mai jogunkban is élő ex inopia visszakövetelési jogot. Almási úgy az ajándékvisszakövetelési jogot, mint a hitelezők megtámadási jogát, a gazdasági lehetetlenülés eseti megnyilvánulásának tartja. (Kötelmi jog, II. k. 723. l.) Almási felfogását — minthogy a gazdasági lehetetlenülést magunk is huzamossági jelenségként fogtuk fel, a fent vázolt gondolatmenetbe beillőnek tartjuk, mégis meg kell tennünk azt a dogmatikai ellenvetést, hogy a Kúria gyakorlata szerint már teljesedésbe ment ügyletre a gazdasági lehetetlenülés elve nem nyer alkalmazást, ami eléggé kényszerítően kizárja Almási magyarázatát. A lényeg azonban változatlan marad — az ajándék visszakövetelhetősége a huzamosság kísérő jelensége, amely azonban csak részben alapszik a clausula rebus sic stantibus elvének a huzamossággal karöltve járó érvényesülésén — és másik, talán erősebb pillérként az ajándékozás causájára támaszkodik. Ugyanilyen kettős háttere van annak a már említett szabálynak, hogy a folytatólagos életbiztosítási díjat a biztosított nem köteles fizetni. (A Phönix rendelet ellentétes szabálya eseti singularitas.) Ennek a szabálynak egyik gyökere szintén a clausula rebus sic stantibus — pláne azzal az erősítéssel, hogy a biztosított a nem fizetés jogának igénybevételéhez még csak nem is tartozik igazolni a viszonyok olyan elváltozását, amely a biztosítási szerződés fenntartását méltánytalanná, vagy akárcsak terhessé tenné — másik gyökere: a biztosítási ügylet sajátos természete, ahogy fenntebb mondottuk, az ügyleti causa.

Más célokra kieszelt példa: Egy híres színész gégebaját kezelteti egy fiatal orvossal. A sikeres kezelés után a színész

---

[2]) A huzamosság jogszabályaival foglalkozik *Vági* József „Tartós jogsérelem" c. cikke. Polgári Jog 1931. évf. 4. sz.

szokás szerint egy nagy dedikált fényképpel kedveskedik az orvosnak és a képre szép kalligrafikus betűkkel ráírja: „Az én életem megmentőjének." Az orvos reklám céljából rendelője falára aggatja a képet. Utóbb a gégeorvos más szakmát választ, a nemi betegségek gyógyítására tér át. A színészt kétségtelenül megilleti a jog, hogy arcképének eltávolítását kérje a rendelő faláról.

Az 1932: XVII. törvénycikkel a magyar szabadalmi jogba is bevonult a kényszerengedély. A kényszerengedélyt kimondó ítélet quasi szerződéses viszonyt teremt a szabadalom tulajdonosa és a licentiarius között. Aligha lesz elkerülhető, hogy a felek az ítélettel megállapított feltételek módosítását kérhessék a Pp. 413. §. alapjául szolgáló meggondolásokra támaszkodva, amivel kapcsolatban csak arra kell utalnunk, hogy az idézett szakasz külső, szövegszerű jelentkezésére is a huzamosság perjogi visszatükröződése.

A befejezett ügylet utólagos huzamossági joghatása a francia jogban a képzőművészek javára megteremtett „droit de poursuite". A szobrász, festő, aki fiatal korában olcsó pénzért értékesítette művét, későbbi munkásságával megnöveli annak a műnek értékét is. Ha most az a mű jelentékenyen magasabb áron cserél gazdát, méltányos, hogy ebből a különbözetből a szerző is részesüljön. Ezt a jogot — droit de poursuite — a francia jog meg is adja. A két utolsó eset a szerződés utólagos bírói módosítása.

10. A huzamosságnak a fentiekben érintett sajátosságai nem kiképzett, kialakulásukban akárcsak egy nyers, további csiszolódást váró, de egyelőre mégis csak fix jogszabályok. Egyikükmásikuk már ma is jogszabály, és többnek a tarsolyában van a jogszabállyáérés marsallbotja. Jogfejlődési tendenciák — és minthogy elvitatlanul ma is érvényre jutnak — már a „tendencia" fejlődési stádiumát is meghaladják. „Terelő-elvek" — mint fentebb mondottuk, olyanok, aminők a jogban egyéb területen is vannak. De mint a folytatásos regényeknél szokásos: a szerző itt megszakítja fejtegetéseit — és a „terelő elvekre" alkalomadtán külön visszatér.

A biztosító intézetek által fizetendő illetékek.

A biztosító intézetek illetékkötelezettségét tárgyaló 1920: XXIV. t.-c. óta több oly törvény és törvényerejű rendelet alkottatott, s így azoknak szétszórt volta késztetett arra, hogy ismertessem azokat az illetékeket, melyeket a biztosító intézetek felhívás bevárása nélkül fizetni tartoznak. De indokolttá teszi az ezen illetékeknek ismertetését még az az el nem hallgatható fontos ténykörülmény is, hogy a biztosító intézetek csak biztosítási illeték címén több mint 2,000.000 Pengőt fizetnek be évenként.

Látni fogjuk, hogy a biztosító intézetek (értsd részvénytársasági